

tiszteletére, amelyet később, 1848-ban tiroli mesterek által készített, gazdag fafaragással, Szent István és Szent László szobraival díszített oltárra cseréltek. 1777-ben három harangot öntettek, 1819-ben Rudnay erdélyi püspök is szentelt egy harangot.

Miután megkapták a templom keleti szomszédságában lévő telket, 1760-tól sor került a rendház építésére. 1767-ben már készen állt a kolozsváriéhoz hasonló, U alaprajzot követő, 10 helyiségből álló, a szászvárosi rendház mintájára boltozott épület, de a város vezetése gazdasági okokra hivatkozva, mindössze 6-8, az örmény nyelvet amúgy sem bíró szerzetest kívánt csak a város falai közé befogadni.

Ez utóbbi nehézség hamarosan orvoslásra került, hiszen már 1771-től, *Gergelyffy Antal* személyében, örmény származású szerzetes került a rendház élére, ami hamarosan a rendtagok számának emeléséhez (is) vezetett.

Több ízben is megújították a templomot.

1855. szeptember 21-én nagy tűzvész pusztított a városban, ennek során leégett a templom és a régi harangok is megolvadtak. Az épületek felújításához azonnal hozzáfogtak, 1856-ban már új tető alatt állt a rendház és a templom, ez utóbbit 1857-ben már beboltozták, falait kívülről-belülről vakolták. Ekkor a toronyba új harang került. Az orgona *Rhadek Emánuel* nagyszzebeni műhelyében készült.

A megújult templom homlokzatára az alábbi kronostikont írták: TRISTIBVS EBVSTIS CELERI FERVORE REVIXI - HINC TIBI MIRE DEVS GLORIA VIVA SONAT. ("Szomorú elégésem után a gyors buzgóság ismét életre hívott - innen, nagy Isten, feléd új dicsőség hangzik. ") (A kiemelt betűk: M, D, két C, két L, X, hét V, és tizenkét I, azaz összesen 1857 - a szerk.)

A Szamosújváron megtelepedett ferencesek példaszerűen beilleszkedtek a város életébe; egyházi teendőik mellett főleg oktatással foglalkoztak. Ezért a város, illetve annak vezetői anyagilag támogatták a rendházat. Erre utal *Orbán Bertalan* zárdafőnök 1875. szeptember 29-én írt levele:

"...A halhatatlan emlékü Dániel Teodor kir. tanácsos elhunytá óta e szabad kir. város képviselő testülete csaknem mint kegyúr volt szemben a zárdával; nincs tehát e szegény zárdában egy legkisebb szeg, darabka fa .. amely e nemes város lelkiületére ne utalna vissza".

Miklósi-Sikes Csaba

A hegyek keresztény törvényei (Egy hegyimentő visszaemlékezései)

Grúziában sok nép él, amelyek analógiáit hiába keresnénk bárhol. Szvánok, megrelék, chevszurok...

A chevszurokról szeretnék mesélni egy történetet. Chevzurétia hegyei csodákkal teli táj annak, aki szereti a hegyeket, a régmúlt fuvallatát, és tiszteli a népek szokásait. A chevszurok híresek vendégszeretetükről. Házuk ajtaja mindig nyitva áll a betérő utazó előtt. Nemcsak a barát, de az ellenség előtt is. A hegyi ember nem háborúskodik saját házában. Szégyen pecsétje csúfítja azt a házat, amelyik nem segít a rászorulónak. De ne adj Isten megsérteni a ház urát. Nemcsak ez, de a település összes ajtaja örökre zárva marad az ilyen ember előtt. Legendák járnak arról, hogy a chevszurok miként fogadják az idegent...

A sors úgy hozta, hogy megismerhettem őket. Hegyimentőként dolgoztam a Kaukázusban, sokszor hajszálon függött az életem, hóban-fagyban, sziklákon csüngtem. Akár hiszik, akár nem, ilyenkor énekeltem (nem is dal volt az, csak két sor): "Vidámabban, pajtás! Szívünk nem öregszik!" És a folytatás nagyon hangosan így szólt; "Ó-ó, lesz az még így sem!" Társaim hangulata ilyenkor emelkedett.

Gyakran hallottam, amint sokat próbált mentőtársaim a sérülteket segítve, frissen felelgettek egymásnak: "Vidámabban, pajtás! Lesz az még így sem!" Amikor a csapat vezetője lettem, hallottam, ahogy a hátam mögött embereim így emlegettek: "Leszazmégigysem": Jó kis nevet ragasztottak rám! Ezzel a "névvel" függ össze az alábbi történet...

Egyszer hóviharban menedékhelyet kerestem. Bekopogtam egy chevszur szaklába. Szívélyesen üdvözöltek, behívtak a házba. Asztalhoz ültettek, közel a tűzhöz. A házigazda éppen szomszédait vendéglátta. Elém tették az ételt: kitűnő juhsajtot, füstölt húst, gyümölcsöt és sok zöldfélélt. Egy ivókürtöt teletöltöttek forralt borral. Nagyon nagy volt a kísértés, hogy azonnal felhörpintsem - hiszen át voltam fagyva -, de ismerve a hegyi népek szokásait, vendéglátóm szavára vártam. Az öreg chevszur fölállt, megemelve ivókürtjét, és ezt mondta: "E ház falain túl dühöng a tél, mi melegben vagyunk. Messze a hegyekben, valahol, valakik bajban vannak. Az ő segítségükre sietnek Leszazmégigysem parancsnok emberei. (Majdnem leejtettem ivókürtöm). Igyunk az ő egészségére!"

Kiről van szó? - kérdeztem. Az asztalnál zsvivaj támadt: Hogyan, testvér, nem tudod? Ő egy hegyimentő. Egy szőke kaukázusi. Ez a neve: "Leszazmégigysem". Érted már ?

Ittunk, haraptunk, vidám eszmecsere folyt... Láthattam, amint a hétköznapiak komor, visszafogott hegyi embere önfeledten mulat. Ahogyan az öröm tüze arra készíti, hogy asztaltársait túlszárnyalva ossza meg a legjobb falatokat, és vendége ivókürtjét üres állapotban ne tőrje. Egyikük, a tűznél szárítgatva ruhámat afelől érdeklődött, hová tartok. - A mentőcsapat keresésére indulok. - válaszoltam. Miért? Mondom, minél hamarabb szeretném utolérni őket, tudom, hogy segítenem kell. A házigazda így szólt:

"Segíteni mérsz? Jó ember vagy! De időjárás most rossz. Hány nap múlva indulsz?" Nem várhatok - feleltem. Kicsit megszáradok és indulok. Csak az a baj, hogy nem tudom, merre keressem őket. (Kiküldetésben voltam, és nem tudtam pontosan, hol vannak az embereim). Az asztalnál hangos beszélgetés kezdődött. Kérdelem egyikőjüket, mi történt? "Semmi testvér. Csak tanácskozunk."

Körülbelül húsz percig tartott a megbeszélés. A házigazda egy kézmozdulatára abbamaradt a zsvivaj. Néhányan fölálltak és sietve távoztak. "Elmennek? kérdeztem. De hiszen el sem búcsúztunk..." A válasz ez volt: "Ne aggódj. Mindjárt visszajönnek. Addig igyál és egyél". Az öreg intésére a jelenlevők iszákjukat kezdték készíteni. Élelem, bor, kötelek és fegyverek kerültek a csomagokba. Aztán visszajöttek azok, akik az imént kimentek a házból. Mindegyikük vállán puska és tarisznya. Semmit sem értettem a körülöttem történetekből. Öreg vendéglátóm fölemelte kezét és így szólt hozzám: "Te segíteni mérsz az embereknek. Jól van. Mi meg neked fogunk segíteni." Fölálltam, köszönetet mondtam a vendéglátásért, az enivalóért és a segíteni-akarásért. Valami olyat is mondtam, hogy elegendő segítség, ha megmondják, hogyan hágom meg a fekete hegygerincet, ők pedig ne hagyják itt házaikat.

A gazda ellentmondást nem tűrően legyintett: "Együtt megyünk. Mi, hegyvidékiek jobban ismerjük a hegyeinket. Ismerjük a hágót, a hó alatt húzóó ösvényt, tudjuk, hol a forrás, ismerjük a legrövidebb utat, a jeleket... Mindegyikünk tud egy keveset, együtt pedig sokat tudunk. Te jó vendég vagy, és mi segítünk neked!"

Megértettem: a vita fölösleges. Belebújtam kiszáritott ruhámba, fél szemmel figyelve a többiek tevékenységét. Szó nélkül, összpontosítva készülődtek. Mindenik tudta, mi a dolga. Eszembe jutott, hogy talán így készülődtek a harcba az őseik - az őseim. Nyoma sem volt az iménti vigasságnak. Elszánt vitézek álltak előttem. Igen... Ők nem hagyják magára az embert a bajban, nem - adják fel.

Még egy gondolat motoszkált bennem: nem ez a valódi kereszténység? Fogadd a házádba a vándort, etesd meg, melengesd meg és tarisznyáld föl az útra. Az ő cselekedetük több volt minden ajándéknál. A szívem hálásan kalapált. Köszönöm, chevszurok! Nekem, az

idegennek testvéreimmé váltatok.

Régen nem járom már a hegyeket, és messze vagyok a Kaukázustól, de azt kívánom, segítsen benneteket a Mindenható ebben a mai, nehéz világban.

Szűcs Tamás

A fenti sorok írója Ungváron él. 15 éve az öngyilkosságtól mentette meg kórházi szobatársát, miután mindkettőjük lábát amputálták. Jelenleg két onkológiai műtét után ápolja testvérét, három infarktust átvészelt 80 éves mamáját és 90 esztendőes édesapját. A kerekesszéket, amin bevásárolni jár, néhány éve kapta a Vöröskereszt segítségével, a Máltai Szeretetszolgálat jóvoltából. Az elsőt, amit kapott, elajándékozta egy béna kisgyermek édesanyjának. Írással, fordítással keresi a kenyerét. Nehezen éli meg a sajnálat jeleit. Egy nap, amikor kerekesszékeiben várt valakire az utcasarkon, egy járókelő koldusnak nézte, és alamizsnát akart az ölébe szórni. Nem győztek egymástól bocsánatot kérni...

Gyakran álmodik a hegyekkel, olyankor sítalpon repül szédítő magaslatról, vagy a Lumsori vízesésnél menetel fölfelé, Hurulföldön jár... Mindkét lába térdből hiányzik, de próbálkozik az otthoni "gyaloglással". Eddigi rekordja: 44 lépés. Arról ábrándozik, hogy egyszer sikerül kiadnia könyvét, amely a hegyek lakóiról szól.

Amíg előbbi írását oroszról fordítottam, mindvégig gombóc volt a torkomban. Nehéz szavakba öntenem, milyen érzések és gondolatok kavargtak.

A sors furcsa fintora, hogy én magyarként egy másik magyar ember sorait fordítom oroszról... Mindketten ungváriak vagyunk.

A kaukázusi népek iránti elfogultságomat sohasem titkoltam. Egy örményországi útról hazatértem után idős rokonom, aki családfánkat tanulmányozza, közölte, hogy dédanyám örmény származású... Így az én véleményem a "pozitív befolyásoltág révén" nem igazán mérvadó, úgymond.

Tehát kísérletet tettem: felolvastam. Édesanyám ungvári konyhája volt a színhely. Az alanyok barátaink, ismerőseink, magyarok. Az eredmény: kivétel nélkül mindüket megríkatta a történet, bár még mit sem tudtak Szűcs Tamásról. A "hegyi levegő", a gyönyörű emberi tartás, az empátiával teli büszkeség, a vigadni és búsulni tudás, a föld és minden szentség ismerete, az örök törvény jelként való megélése, a csodálatos pohárköszöntők... Mind rokon fogalmak a magyarnak. Esetleg rokon népek? Hiszen tudjuk, a finnugor származás-elmélet nyelvészeti alapon létrehozott, politikai haszonelvűség által diktált gondolkodásmód. A többi - mint nem hivatalosan bevett elmélet - minden pejoratív jelzöt kénytelen volt elviselni. Egyike ezeknek a Kaukázus hegyeiből való származtatás. Nem vagyok nyelvész. Nem tiszttem vitázni.

Mindössze arról szeretnék szólni, hogy a lelkemben-lelkünkben valami megmozdult a történet alatt. Csak az mozdulhat meg, ami benne lakozik... Ezért volt számomra belső kényszer Szűcs Tamás történetét lefordítása.

Szilvay Ingrid

(Szűcs Tamás írása elején említi a szván, megrele és chevstur - számunkra igencsak ismeretlen - népeket. Annyit sikerült kiderítenünk, hogy hármójuk közül a "szván" nyelvet tartja számon az európai, általános leíró nyelvészet. A szván igen régi keletű, délnyugat-ázsiai nyelv, amely az úgynevezett " jafet-nyelvek ligájába" tartozik. Ilyen nyelvek már az ékírásos agyagtáblákon is szerepeltek, egykor hatalmas területen terjedtek el, így például az Ibériai félszigeten élő baszkok nyelve is ebből a nyelvligából származik. A szerk.)

Utánnomás a SZILÁGYSÁG c. közéleti, közművelődési hetilap XI. évfolyamából

Szemelvények az erdélyi örménymagyarok múltjából és jelenéből

Május 16-án megtelt a szilágysomlyói református egyház gyülekezőterme. Több mint százan voltak kíváncsiak a kiállításra, amelyet még a múlt évben Kolozsváron mutattak be, április 24.-én, az 1915-ös örmény genocídium emlékére.

A szervezők a helybeli örmény ősöket vállalók, Joikits Attila, Vida János, Mártonffy István voltak.

A kiállítás megnyitásakor Joikits történelemtanár rövid ismertetőt tartott az örmény nép és állam múltjáról és jelenéről, arról a kaukázusi népről, amely már Kr. u. III-IV. században egyházszerkezettel rendelkező keresztény nép volt, és minden nehézség ellenére méltó műveltséget hozott létre a muzulmán tengerben.

Perzsák, mongolok sanyargatták (1239-ben Batu kán hordái nagy vérvesztést okoztak, megindult az örmények szétszóródása), majd a török birodalom terjeszkedésének kerültek útjába. A XIX. század második felétől pogromoknak, szervezett népiirtásnak voltak kitéve. Az erdélyi örmény-magyarság első követei - 3000 család, mintegy 10-12 ezer fő - Apafy Mihály korában, 1672-ben telepedtek le Csíkszépvíz, Gyergyószentmiklós, Erzsébetváros és Armenopolis, azaz Szamosújvár (ma Gherla) helységeiben.

Az erdélyi magyar társadalom kimagasló alakjai között ott van Hollósy Kornélia és Hollósy Simon, Czetz János, Kiss Ernő, Lázár Vilmos, Csiky Gergely, Czárán Gyula, Merza Gyula, dr. Mártonffy István, Murádin László és Jenő, Patrubány Miklós, és hadd ne soroljunk többszáz nevet.

Sok volt a kérdező, a hozzászóló: Mitruly Miklós ny. egyetemi tanár, Mike Zoltán református lelképásztor, Duha Imre - száz-százalékos örmény (és magyar) - Vida János, Mártonffy István... észrevétlen elrepült a másfél óra.

Két héten át az iskolások megismerkednek egy népcsoport példás magyarságtudatával, és azzal a kézenfekvő megállapítással, hogy a vállalt nemzetiségért, nemzetért tenni is kell, sőt: ha lehet, kimagaslót alkotni a mának és még inkább a jövőnek. Néhány száz, néhány ezer ember baráti társaságot, lapot tud fenntartani. A közeljövő egyik feladata a még feltáratlan szilágysági, főleg szilágysomlyói örménymagyar közösség múltjának feldolgozása, közkinccsé tétele. Van, mit tanulni kisebbségi (de nemcsak) sorsunkban: akaraterő a kultúra fenntartására, a múlt értékeinek megőrzésére.

Köszönjük Mike Zoltán tiszteletes úrnak, hogy helyet biztosított a kiállítóknak, és gratulálunk a szilágysomlyói örménymagyar közösségnek, személyesen Joikits Attila tanár úrnak, az "Arménia" Öm.B.T. tagjának, aki társaival együtt nemcsak megszervezte és megvalósította ezt a kiállítást, hanem gondoskodott róla, hogy élő tananyagga tegye, felkeltse iránta az érdeklődést. Az az ember ő, aki nemcsak lelkesedni tud, hanem lelkesíteni is. Íme néhány részlet beszámoló leveléből:

"A kiállítást megnyitottuk, több mint száz érdeklődő, nagyszerű hangulat, sok kérdés és még több tanulság (...) egy kis nép múltjából.

Ezért írok pirossal! Naponta órákat tartok ott, IV-VIII. osztályos tanulókkal. Kitűnő képanyag, gazdag szöveg. (...) Levelem megtoldom néhány adattal: a megnyitáskor (pontosan) 114 fő, órák (május 23-ig) 221 fő, cserkészmozgalom 60 fő, középiskolák 67 fő, holland látogatók (a lelkesznél!) 8 fő, (angolul beszéltem a témáról, halvány sejtelmük nem